

KESKKONNAAMET

Aira Toss
juhatuse esimees
MTÜ Eesti Erametsaliit
erametsaliit@erametsaliit.ee

Teie 01.09.2014 kiri nr 55

Meie 19.08.2015 nr 15-4/15/19407-2

**Eesti Erametsaliidu ettepanekud
must-toonekure (*Ciconia nigra*) kaitse
tegevuskava muutmiseks**

Austatud Aira Toss

Täname, et vaatasite läbi must-toonekure kaitse tegevuskava eelnõu ja esitasite oma ettepanekud. Järgnevad Keskkonnaameti (KeA) vastused Teie ettepanekutele.

1. Punktis 2.4 „Talvitumine ja ränne. Väiksem osa Euroopa populatsioonist jääb talvituma Gibraltari poolsaarele ja Lähis-Itta.“ Tõenäoliselt on tegemist Gibraltari poolsaare mainimisega eksitusega, õige oleks ehk Pürenee poolsaar.

KeA vastus: Mõeldud on tõesti Pürenee poolsaart. Parandasime vea.

2. Punktis 6. „Ohutegurid“ alapunktis 4: „Must-toonekurg on sobiv katusliik kaitsmaks paljusid teisi vana metsaga seotud liike.“ Siinkohal juhiks tähelepanu, et uuring katusliigiks sobivuse kohta on veel teoksil ja seetõttu pole sobilik kindlas väljendusviisis seda väita. Ühtlasi heidab selline seisukoht halba varju teostatavale uuringule, kui enne uuringut on juba tulemus teada. Vana metsaga seotud liikide kaitse on palju tõhusam ja selgemini arusaadavam kaitse läbi vääriselupaikade kaitse.

KeA vastus: Must-toonekurge on katusliigina käsitletud mitmetes allikates nii Eesti kui mujal maailmas. Must-toonekurg sobib vanametsaliikidele katusliigiks tingituna oma suurest elupaiganõudlusest ja vanametsalebusest. Käimasoleva uuringu eesmärgiks ei ole mitte tõestada, kas must-toonekurg on katusliigiks või mitte, vaid selgitada must-toonekure kui katusliigi olulisust Eestis. Analüüsida, milliseid kaitseväärtusi ja millisel hulgal esineb tüüpilistes Eesti must-toonekure püselupaikades. Vääriselupaikade kaitse on vabatahtlik, mistõttu ei ole seal esinevate väärtuste (s.h kaitstavad liigid) kaitse tagatud.

3. Punktis 6.2 „Teadmata pesapaikade hävimine. Teadmata pesapaikade all käsitletakse ka paiku kus varasemalt on must-toonekurg pesitsenud.“ Rõhutatakse vajadust, neid alasid edasi kaitsta sõltumata sellest, kas must-toonekurg seal pesitseb või mitte. Seni kuni puudub töötav kaitsealade kompenseerimise mehhanism, tuleks mõistliku aja pärast (näiteks 10 a viimasest pesitsemisest) algatada püselupaiga kaitse alt väljaarvamine. Iseäranis juhtudel, kus samal pesitsusterritooriumil on teada aktiivselt kasutatav teine püselupaik.

KeA vastus: Arvestades liigi halba seisundit ja negatiivset trendi, on vajalik liigi seisundi paranemiseni kõikide säilinud elupaikade hoidmine. Kõrvuti asuvaid pesapaiku peab jätkuvalt kaitsma, sest sageli kasutatakse säilinud pesasid vaheldumisi.

4. Punktis 6.4. „Pesitsusaegne häirimine. Häirimist võiks vähendada püsielupaikade suurem pindala, kuid välistada on seda raske.“ Eestis teadaolevatest juhtumitest (näiteks motokrossi raja kasutamine, elektriliini uuendamine, raudtee eemaldamistööd pesitsusajal, illegaalne metsaraie) puhul vaid motokrossi raja kasutamist oleks saanud läbi suurema püsielupaiga ära hoida. Olemasolevate tehnoarajatiste (raudtee, elektriliinid, teed) kasutust või avariitöid nendel ei saaks nagunii ära hoida. Illegaalne metsaraie aga on ebaseaduslik nagunii ja täiendav kaitseala laiendus seda ära ei hoiaks.

KeA vastus: Kirjeldatud juhtumite põhjal oleks enamasti suuremapindalalise püsielupaiga puhul olnud kaitseala valitsejal võimalus neid tegevusi reguleerida ja suunata väljapoole must-toonekure pesitsusperioodi.

5. Punktis 6.5. „Toitumisalade degradeerumine“. Tähelepanuta on jäetud asjaolu, et suured paisud rajati hiljemalt eelmise sajandi keskpaigas aga kuni 1980-te aastateni must-toonekure arvukus Eestis tõusis. Ka tasuks käsitleda võimalikust kalade ülepüügist põhjustatud mõjutusi. Paisutamise mõju hindamisel on täiesti käsitlemata kobra tegevusest tingitud mõjud must-toonekure toitumisaladele. Kobra arvukuse tõus Eestis (1985 aastal ca 1300 isendit – 2008 aastaks ca 19400 isendit) on läbi kobra tegevuse, oluliselt muutnud must-toonekure toitumiseks sobilike vooluveekogude tingimusi. Kui jälgida vooluveekogudes toimuvaid muutusi kobra tegevuse piirkonnas, siis punktis 2.2 lk 18 väljatoodud vooluveekogude taaskülalastatavus oli kõrgem suurema voolu kiirusega, parema vee läbipaistvusega ja pesa lähedal asuvatel veekogudel, keskmise sügavusega 20–30 cm ja laiusega 2,5 m (süvendatud ojad) või 5 m (looduslikud ojad)“ tingimustele need küll ei vasta.

KeA vastus: Toitumisalade degradeerumine paisutamise tõttu vajab täpsemat uurimist, mistõttu on kaitse tegevuskavaga ka vastav tegevus „Paisude mõju hindamine must-toonekure pesitsusedukusele ja levikule“ ette nähtud. Samas on möödunud sajandi teisel poolel rajatud arvukad paisud mõjunud vee-elustikule ilmselt teatava ajalise nihkega ja võib eeldada, et ka must-toonekurele avalduv mõju ei ole olnud kohene. Kobra tegevus on tõesti must-toonekure toitumiselupaikade seisundit halvendanud. Teisalt on kobra paisud oluliseks konnade kudepaigaks ja sobivad seega must-toonekurele teatud perioodidel toitumispaikeks.

6. Punktis 6.7. „Keskkonnamürkide mõju“. Taimekaitsevahendite ja kunstväetiste kasutamisele hinnangute andmisel tuleks Eesti tingimustes ajalast skaalat oluliselt laiendada, sest 1980–ndatel, kui must-toonekure arvukus oli oma maksimumis, kasutati kunstväetisi ja taimekaitsevahendeid kordades rohkem kui praegu.

KeA vastus: Keskkonnamürkide mõju ongi Eestis hinnatud väikese tähtsusega ohuteguriks. Tänapäevaste teadmiste kohaselt on probleem pigem rändeteedel ja talvitusaaladel, kus on taimekaitsevahendite kasutamine suurenenud ning mõjutab seeläbi ka Eesti populatsiooni.

7. Punkt 7.2.3. „Toitumispaike kaitsemeetmed“. Iga liigi püsivuse eeldus on toidubaasi olemasolu. Seetõttu on oluline ka must-toonekure toitumispaike olemasolu. Valdav enamus Eesti vooluveekogudest on ühel või teisel viisil maaparandustegevusest mõjutatud. Nagu selgub must-toonekure kaitse tegevuskavast, on maaparandustööde käigus loodud ka

täiendavaid toitumispaiku must-toonekurele, millega annab seostada 1980-ndate aastate arvukuse kõrghetke. Maaparandus on toimiva metsamajanduse ja põllumajanduse vältimatu eeldus, seega tuleb leida võimalused maaparandustööde tegemiseks viisil, mis minimeeriks ja kompenseeriks negatiivseid mõjusid. Must-toonekure kaitse tegevuskava tegemisse tuleks seetõttu kaasata ka Eesti Maaülikooli Metsandus ja maaehituse instituudi veemajanduse spetsialiste, et kaitsemeetmed oleks ka reaalsuses rakendatavad ja uute tehniliste lahenduste väljatöötamise käigus saaks nendega arvestatud. Ühtlasi tuleb tähelepanu juhtida ka asjaolule, et raietöödest hoidumine veekogude kaldatsoonis on toonud kaasa kaldavööndi nn täiskasvamise, kus suuremõõtmelisel linnul on raske liigelda. Lahendusena väljapakutud kaldavööndi võsa raie ilma metsa raieta on teostatav ainult toetatava tegevuse raames.

KeA vastus: Must-toonekure tänasest olulisemalt paremat käekäiku 1980ndatel aastatel ei ole alust seostada maaparandusega. Sama näitab ka Rosenvaldi uuring (2007-2010), kust selgub, et must-toonekured toituvad küll kraavidel, kuid võimalusel eelistavad toituda looduslikel ja süvendatud ojad. Antud teemat ongi uurinud Eesti Maaülikooli teadlased ja kavaga nähakse ette degradeerunud toitumisalade hooldamise ja rekonstrueerimise juhendi koostamine. Must-toonekured pääsevad reeglina toitumisaladele ligi kui vooluveekogu kaldal on vana mets. Raiete järel võsastunud veekogude kaldad takistavad tõesti must-toonekure pääsu toitumisveekogudele. Hooldatavate eesvoolude kallaste pidev võsast puhtana hoidmine soodustab must-toonekure pääsemist toitumisaladele ja võib nõustuda, et tänasest enam tuleks süvendatud eesvoolude kaldaid hooldada.

8. Punkt 7.3. „Elupaikade piiritlemine“. Lk 61 „Piiranguvöönd on vajalik pesitsusaegse häirimise vältimiseks, mis väga oluliselt mõjutab must-toonekure sigimisedukust (Strazds 2011).“ Seega teeme ettepaneku muuta lk 61 järgmisi lauseid „Piiranguvööndisse jäävate kuuse peapuuliigiga metsade majandamisel tuleks kasutada valikraie põhimõtet. Valikraie käigus on soovituslik säilitada vanad tammed, haavad, männid, kased jt laia võraga puuliigid.“ järgnevalt: Piiranguvööndis on lubatud hooldus-, lage-, aegjärgne ja häilraie tingimusel, et langi suurus ei ületa 2 ha ja lageraie langi laius ei ületa 30 meetrit. Raie käigus on soovituslik säilitada säilikpuudena vanad tammed, haavad, männid, kased jt laia võraga puuliigid.

KeA vastus: Liigi kaitse tegevuskava ei oma seadusandlikku jõudu, mistõttu ei saa sellega muuta ega kehtestada püsielupaikade kaitsereežiimi. Saab vaid olemasolevat kaitsereežiimi analüüsida ja vajadusel soovitusi esitada. Metsa majandamist must-toonekure püsielupaikades reguleerib Keskkonnaministri 03.07.2006 määrus nr 43 „Must-toonekure ja suur-konnakotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri“. Määruse kohaselt on must-toonekure püsielupaikade piiranguvööndis lageraie keelatud. Must-toonekure kaitse tegevuskava kirjeldab liigi teaduslikult tõestatud elupaiganõudlust, mille kohaselt on pesa naabruses toimuv lageraie negatiivse mõjuga. Lageraie täiendava mõju uurimiseks on planeeritud kavas tegevus „Elupaikade uuring ja olemasolevate püsielupaikade tõhususe analüüs“.

9. Punkt 8. Palume selgitada miks on liigi soodsa seisundi kriteeriumiks seatud ajalooline arvukuse kõrghetk 250 paari. Kas ei oleks õigem aluseks võtta ajalooline keskmine arvukus?

KeA vastus: Tänapäevaste teadmiste põhjal saab väita, et 250 paari ei ole kindlasti must-toonekure arvukuse ajalooline kõrghetk. Teadmised on täienenud ja toonaseid arvukushinnanguid peetakse alahinnanguteks. 250 paari lähtub eelkõige keskkonna kandevõimest. Lätis nt on must-toonekure kaitse-eesmärgiks seatud 900 paari, kuid seal on

ka must-toonekure jaoks mõnevõrra paremad elutingimused kui must-toonekure areaali piirile jäävas Eestis.

10. Oleme selgelt seisukohal, et kõigil erametsamaadel asuvatel püsielupaikadel tuleb kompenseerida maaomanikele kaitsepiirangutest saamata jäänud tulu. Seega leiame, et punktis 9.1.5 „Liigi soodsa seisundi saavutamise tingimused vajalikud meetmed, nende eelistusjärjestus ja ajakava“, tuleb eramaaomanikele saamatajäänud tulu kompenseerimine tõsta I prioriteeti. Püsielupaikade reaalse ja õiglase kompensatsioonimehhanismi rakendamisel muutuks oluliselt lihtsamaks ka seni teadmata pesapaikade otsimine, sest maaomanikel tekiks huvi pesapaikadest teatamiseks. Ühtlasi avaldame tunnustust must-toonekure kaitse tegevuskava koostajatele, kes on tegevuskavas korduvalt rõhutanud kompensatsiooni vajadust kaitsealadel.

KeA vastus: Nõustume, et erametsaomanikule saamata jääva tulu kompenseerimine on väga oluline. Kuna praegu puudub selleks toimiv mehhanism, siis tõstisime vastava lõigu liigi soodsa seisundi tagamise tingimuste peatüki alla.

11. Eesti Erametsaliit juhib tähelepanu asjaolule, et kaitse tegevuskava eelarve koostamisel ei ole arvestatud Säästva Arengu põhimõtetega. Arvestatud on küll otseseid kulusid kava elluviimiseks, kuid arvestamata on jäetud Säästva Arengu kahe teise aspektiga ehk siis majanduslike ja sotsiaalsete aspektidega. Kaitse tegevuskavas pole arvestatud ühiskonnalt saamata jäävate tuludega ja pole arvestatud võimalike mõjudega maaelule ning maaelu arengule. Peame väga oluliseks, et kaitse tegevuskava arvestaks ka mainitud aspekte.

KeA vastus: Liikide kaitse tegevuskavad on valdavalt suunisdokumendid, mis aitavad korraldada liikide kaitset selliselt, et liikide soodne seisund saaks tagatud. Liikide kaitse tegevuskavad ei oma seadusandliku jõudu ega loo automaatseid piiranguid, mistõttu ei arvestata neis ka sotsiaalsete ja majanduslike aspektidega. Küll aga hinnatakse neid aspekte liikide (ja ka muude loodusväärtuste) kaitseks koostatavate õigusaktide (ministri ja valitsuse määrused) ettevalmistamisel ning arvestatakse piirangute mõju nii kohalikule kogukonnale kui ühiskonnale laiemalt. Eelarvetabelis ei käsitleta erametsaomanikele saamata jäänud tulu kompenseerimist, sest see on üldisem looduskaitseline meede ja praegu vajalikud kompensatsioonimehhanismid puuduvad. Kuna tegemist on kahtlemata väga olulise meetmega, siis käsitletakse seda peatükis „Soodsa seisundi tagamise tingimused“.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Tarvo Roose
juhataja
Looduskaitse osakond

Indrek Tammekänd +372 445 1763
indrek.tammekand@keskkonnaamet.ee

Liisa Rennel +372 530 88549
liisa.rennel@keskkonnaamet.ee